

V A S S Z É C S E N Y I

MÚLTIDÉZŐ

III. ÉVFOLYAM, 2013. BÖJT M Á S H A V A

KÉPKOMMENTÁROK (3)

Farsang vége van, talán még nem késő, hogy a Múltidéző is régi farsangokra, állarcos bálokra emlékezzék, amik a második világháború után, a már nem létező Magtáriskolában zajlottak, néhányról fénykép is maradt fenn. Mivel régen a házasságok is ekkor kötettek, nem véletlen, hogy az első fénykép is egy ilyen „esküvői menet” 1964-ből. A következő kép is ezekből, az évekből való, amelyen Tóth Árpád kéményseprő, Horváth György pedig cigánylány. Ezeken a régi állarcos bálokon mindig a jelmezes bevonulás volt a legünnepélyesebb pillanat, a következő fénykép is egy ilyen jelenetet örökített meg. A következő

képen Verhás Miklósné tanárnő vezeti be a farsangi felvonulókat a Magtáriskola aulájába. Az alsó képsor az óvodai farsangokról tudósít a nyolcvanas évek elejéről. (Képek: A Vasszécsenyi Digitális Fotóarchívumból.)

EGY KIS PECSÉTTÖRTÉNET (4)

Pecséttörténeti sorozatunk ezúttal hétköznapiakra vált, az azokhoz kapcsolódó mesterségeket (iparosok, kereskedők), egyesületeket, gazdasági társaságokat idézi meg. 1897-ből való Márty János szécsenyi asztalosmester pecsétje. Nagy János lipárti vegyeskereskedésének pecsétje egy évvel későbbi. Nagy János boltja Lipárt központjában, az Ószög felőli részen volt, egy sarokház. 1908-as Deutsch Henrik szécsenyi vegyeskereskedésének a pecsétje, az épületet az Ebergényi uradalomból bérelte.

1930-ból való a Vasszécsenyi Erdőbirtokosság körpecsétje. Szkok Andor lipárti hengermalmának a pecsétje egy 1933-as számlán maradt fenn. (A Szkok családdal és annak malmaival a Múltidéző egy későbbi száma részletesen is foglalkozik)

majd.) Ugyanebből az évből való a Vasvár – Szombathelyi Székeskáptalan lipárti gazdaságának pecsétje. Egy elfeledett uradalom címmel a Múltidéző a káptalan lipárti uradalmáról egy több részes sorozatot fog majd indítani.) A vasszécsenyi Mária Kongregáció körpecsétje szintén 1933-ból. (Alapításának idén lesz 80. évfordulója, a májusi szám fog írni róla.) A lipárti KALÁSZ első körpecsétje 1943-ból való. A lipárti Tűzoltó Egyesület körpecsétje egy 1932-es dokumentumról. (A Tűzoltó Egyesület zászlója idén lesz 100 éves, ebből az alkalomból külön foglalkozik vele majd a Múltidéző.) A lipárti KALÁSZ második körpecsétje 1942-ből. Ezt követi szintén a lipárti KALOT körpecsétje 1943-ból. Egy olvashatatlan feliratú, vasszécsenyi egyesületi körpecsét 1945-ből. Véletlenül kimaradt az előző számból, így most kerül közlésre pótlólagosan a Lipárti Római Katolikus Általános Iskola körpecsétje 1947-ből. 1960-ból való a Kossuth Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet

Pecsétje, 1962-ből pedig a Győzelem Mezőgazdasági Termelő Szövetkezeté. A Vasszécsenyi 3993. számú Bem József Úttörőcsapat körpecsétje, egy 1967-es dokumentumon maradt fenn. A sort ezúttal a mai is létező Petőfi Mezőgazdasági Termelő szövetkezet pecsétje zárja a közelmúltból, miután eladta a lipárti Szok házat, és a szécsenyi telephelyre költözött át.

VASSZÉCSENY A KÉPZŐMŰVÉSZETBEN (13)

Ez a rovat az itt élő, innét elszármazó, és az alkalmilag itt dolgozó képzőművészek munkásságát térképezi fel. Ezúttal olyan művészek kerülnek bemutatásra, akik az utóbbi kategóriába tartoznak. Csonka Ernő festőművészt rokoni szálak fűzik a faluhoz, tehát nem lehet azon csodálkozni, hogy plein air festészetéhez itt keresett motívumot. Elvitathatatlan, hogy az Óbergényi kastély a legromantikusabb és legfestőibb motívum a településen, Csonka Ernő festőművész is ezt festette meg.

A szintén szombathelyi Torjay Valter festőművész rendszerességgel szokott megfordulni a községben, több képet is készített egyes részleteiről. Valamelyik kastély parkját festhette meg az első képen, majd még az átalakítás és felújítás előtt, romos, üresen álló lipárti tejcsernok-tűzoltószerház épületét. Ugyancsak lipárti motívum, a Gyöngyös parti pajták festménye. A képen jól érzékelhető, hogy az egykori mileki várdombra épült pajták felé emelkedik a földfelszín. Egy festő szeme milyen ösztönösen értelmezi a táj jelenségeit. A következő képe a Lipárt határában álló, festett Mária szoborról készült. A szécsenyi határában, valahol a berekalja környékén festhette meg a következő tájképet, a kastélypark fái között mintha

kivillanna a kastély tetőzete. A lipárti tornácos ház szintén olyan motívum, amiben a művész megörökíti a régi tornácos házak egyik mintapéldányát, amiből valamikor olyan sok volt a faluban, és ma már csak mutatóban maradt meg egy-kettő. Természetesen Torjay Valter is megfestette az Ó-Ebergényi kastélyt, Csonka Ernő statikus kompozíciójához képest, itt egy dinamikus térélményben részesülünk. Szinte mágnesként vonzza szemünket a kastély belső udvara. A délutáni nap szépen kirajzolja az épület architektúráját. (Torjay Valter művészettörténész is, tehát nem véletlen, hogy szeme itt is értelmezi a látványt.) Itt kell megemlíteni, hogy nem csak festő minőségben visszatérő vendég a faluban, hanem transzcendencia-kutató is. Ő kommentálta a médiában az ó-kastélyban tapasztalható szellemjárást, illetve egy ilyen témájú könyvében ír is róla. (Majd a Múltidéző egy későbbi száma ezzel az írásával is foglalkozik majd.) (Képek: Csonka Ernő - Ó-Ebergényi kastély, Torjay Valter - Erdőrészet 1989, Lipárti tűzoltószertár 2002, Lipárti pajták 1996, Lipárti Mária szobor 2004, Facsoport Vasszécseny határban 2005, Lipárti tornácos ház 2005, Ó-Ebergényi kastély 2011.)

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI MOZAIKOK (6) A LIPÁRTI TEMPLOM MÁRIA SZOBRÁNAK PÁRHUZAMAI

A Múltidéző korábban már egyszer foglalkozott a lipárti templom gótikus Mária szobrával, ezúttal stíluspárhuzamok alapján megpróbálja meghatározni annak keletkezését idejét. A felhozott példák a XIV. század közepétől a XV. század végéig terjedő időszakból valók, a későbbi Mária szobrok más sokkal „barokkosabbak”, azokon a drapériák sokkal töredezettebbek, mozgalmasabbak. Ezért ebből a korból már nem is találunk hasonlóságokat. Viszont a vizsgált kb. száz évben a Szép Madonna szobrok az internacionális gótika szabályait követve, nagy „S” betűt írnak le mozdulataikkal a fejtől a lábig. Kontraposztban állnak, így tartják bal támaszkodó lábuk felett karjukban a Kisjézust. A példákban, a jobb kézben leggyakrabban királyi jogar található. (A Lipárti Madonnánál a koronák XVIII. század közepi barokk pótlások, a Kisjézusnak korábban talán nem is volt koronája, lehet, hogy Máriának sem, jobb karja pedig válltól, a jogarral együtt XIX. század végi pótlás, feltételezhetően Heckenast János kiegészítése. A jelenlegi festés is az ő keze munkája.) A jogart néha lilium, vagy alma váltja fel, mint az Erfurti Madonnánál. Az Erfurtival, illetve a Francfortival még az is közös, hogy mindegyiknél madár – nagy valószínűséggel tengelice – van a Kisjézus kezében. (A tengelice a gyermek Jézusnál az eljövendő szenvedésére utaló szimbólum.) A felhozott analógiákban közös még az a megoldás, hogy Mária alakjának két oldalán szinte fűrészfogszerűen

fűrészfogszerűen cikk-cakkosan gyűrődik a köpeny drapériája, a viszonylag higgadt vonalvezetésű középrészhez képest, ahol egy sokkal lágyabb, nagyobb ívű és ritmusú mozgás figyelhető meg. A közölt nyolc párhuzam közt kettő olyan is van, amely még egy ponton rokon a lipárti Mária szoborral, mégpedig abban, hogy a szobor tömege a boka és a térd között elkarcsúsodik. Az egyik egy Nürbergben őrzött Madonná, a másik, a budai vár gótikus szoborleletekkel együtt került elő. Az utóbbi kőszobor, míg a többi párhuzam mind fából készült. Az összegyűjtött Madonnák közt még az is közös, hogy azok többségükben mind kicsit kisebbek, mint másfél méter, vagyis eredetileg közepes nagyságú templomok számára készülhettek szárnyas-oltárokra. (Mint ahogy ilyen volt a vasvári Szűz Mária templom, és a szombathelyi vártemplom, és a lipárti Keresztelő Szt. János templom is. Lipárton az 1754-es barokk átépítésig mindig megemlítenek a fennmaradt dokumentumok egy Szűz Mária szárnyasoltárt. Ennek szerkezetére ma csak következtetni tudunk, de az előkerült női szent töredék alapján a szepesszombati és a bártfai oltárokhoz hasonlíthatott.) A közölt fényképek alapján feltételezhetően állítható, hogy a Mária szobronk legközelebbi stílusanalógiái a XV. század elején készültek, ami arra enged következtetni, hogy a miénk is ebből az időből való, vagyis napjainkban hatszáz, vagy közel hatszáz éves. (Ezt a korszakot külön „lány stílusúnak” is nevezi a szakirodalom. A Kisjézust ettől az időtől ábrázolják mezítelenül.) A templom 1383-tól a Vasvári Társaskáptalan tulajdona,

tehát ha most eltekintünk a már korábban felvetett verzióktól, (1. A vasvári Szűz-Mária templomból a Káptalan a török elől menekítette át az akkor birtokában lévő lipárti templomba az ottani Szűz Mária szárnyasoltárt. 2 A szombathelyi vártemplom 1660-as átépítésekor, az akkor elbontott régi Szűz Mária szárnyasoltárt nem dobták el, hanem a lipárti templomnak ajándékozta a Káptalan.) akkor a Mária oltár megrendelője mindenképp a Vasvári Káptalan volt. Valószínű nem sokkal az után, hogy birtokba vette a templomot. A Káptalan, (a 2. verzió szerint a győri püspök, hisz a szombathelyi vártemplom az övé volt) rendelkezhetett olyan kapcsolatokkal, hogy esetleg francia, német, vagy cseh művészt kért fel a szobor elkészítésére, de ha a Dürer család történetére gondolunk, még az is előfordulhatott, hogy magyar művész járta be Európát, és tanulmányozott ottani előképeket. A Lipárti Madonna mindesetre így megőrizte, és a jövőben is meg fogja őrizni a középkori magyar falu - Lipárt - nevét, ami idén épp 770 éves. (Képek: Cellei Madonna - Louvre, Fontenay-i Madonna - , Francfortri Madonna - XIV. század, első Toporci Madonna 1340-60, Erfurti Madonna 1350-60, Felsőzúgói Madonna 1390, Kislomnici Madonna 1400-10, Nürbergi Madonna 1420, Madonna ismeretlen helyről XV. század első fele, Lipárti Madonna, női alak a budavári gótikus szoborleletből 1420-30, Madonna ismeretlen helyről 1420-40, második Toporci Madonna 1420-30, Tüskevári Madonna 1460-70, Szepesszombati Mária szárnyas-oltár 1480, Szepesszombati Mária a Kisjézussal, Bártfai Veronika oltár 1489.)

EMLÉKEZÉS EGY 60 ÉVVEL EZELŐTTI SZÍNDARABRA

A tél második fele nem csak a farsangok, esküvők időszaka volt hajdan, hanem a falusi színdaraboké is. A népszínművek, néptanítók ideje azonban sajnos már a múlté, épp ezért a Múltidézőben a helye. (Ma a szappanoperák, a kereskedelmi csatornák, a multikulturalizmus, és az érték-semleges oktatás idejét éljük.) A színjátszás a falunkban is nagy hagyományokkal bírt, amivel majd később részletesen is foglalkozunk, ám most egy hat évtizede bemutatott színdarab kelélete, pár sor és fénykép erejéig, Nagy János költő segítségével. Szigligeti Ede vígjátékai, népszínművei is ugyancsak feledésbe merültek mára, régi kiadásai a könyvtárak polcain, raktárban porosodnak. A mai nemzedékek már a nevét sem ismerik, a maga korában ünnepezt szerzőnek. (Azért teljese nem feledték el, hiszen a világháló digitális könyvtárában olvashatók a művei.) „1953-ban harmadik gimnazisták voltunk a Nagy Lajos Gimnáziumban. Akkor még fiú osztályok tanultak az iskolában, így a leányokat kölcsönkértük a Kanizsai Dorottya Leánygimnáziumból. A cél az volt, hogy az osztály egy hetet töltsön el a Balatonon. Akkoriban az osztálytársaim közül sokan nem voltak még ott. Három napra sikerült a kirándulás...” Elhatározták, hogy előadják Szigligeti Ede „Csikós” című népszínművét. A darabnak összesen 17 előadása volt, a szombathelyi Savaria Múzeum nagytermében 4, a szombathelyi Közkórházban 3, Sárváron, Vasváron, Csepregen, Kőszegen, és Vasszécsenyben 2-2. Hozzánk Bertók László, a kultúrház igazgatója hívta meg az előadást. „Akkor a nagyterem mozielőadáshoz volt kiképezve, lejtős padozata jó látást biztosított. „Nagy János Bálint gazdát játszotta, olyan tökéletes volt a smink és a jelmez, hogy még

saját szülei sem ismerték fel. Az előadásokat élő szendvicsemberek hirdették, plakátokat viseltek. „Elöl-hátul olvasható volt a meghívó az előadásra. Akik nem játszottak, másképpen segítettek az osztályt. Mésszel festették a járdára hatalmas betűkkel: Jön a Csikós, Nézze meg a csikóst! A Múzeum felé, ahol az előadások voltak, pedig meszes talpnyomokat pingáltak. Meg is lett a következménye. A köztisztasági vállalat emberi kinyomozták, hogy kik a tettesek, és riportra mentek az igazgatóhoz. Alapos fejmosást kaptak.” (Nyilván ez Szombathelyen volt.) „A város és a falu akkoriban ki volt éhezve a luktúrára, művelődésre, mindig telt házas előadások voltak, a falunkban is. Az utazást a honvédségi (akkor ÁVH), a söptei úti laktanyából kapott teherautóval oldottuk meg. A platóján este gyakran hideg volt hazautazáskor.” Szigligeti Ede ezt a művét 1847-ben írta, kitűnő rajzot adva az akkori kor nemesi arisztokráciájának erkölcsi hanyatlásáról, sznob Nyugat-imádásáról, és hogy ez mekkora kontrasztot képezett saját jobbágyaik morális szintjével és nehéz életével. (Képek: A Csikós szereplői - Nagy János, mint Bálint gazda a csepregi előadáskor. Szabó Kálmán, Horváth Márta - mint Rózsi, Marosfalvi Ferenc. Szabó Kálmán, Csekeő István osztályfőnök, Marosfalvi Ferenc. Gerencsér Antal a szécsenyi régi plébánia előtt.)

A következő szám tartalmából: Képkommentárok (4), Egy kis pecsétörténet (5), Vasszécseny a képzőművészetben (14), Szentanú - Kis József plébános (7), Művelődéstörténeti mozaikok (7) Még egyszer Batthyány Alajosról